

Đ. ISTORIJE

Nebojša Milikić

Ima tu nekoliko problema. Pre svega, ima tu nekoliko tema. Obavezno treba pomenuti automobilsku industriju i njen ovdašnji a mestimično i globalni hropac. Štrajk udruženja radnika automobilske industrije u Americi. Dubioza u kojoj su se našla korporativna novinarska perca u vezi otresitosti i stamenosti predsednika sindikata: „Šta on hoće, taj predsednik sindikata?“ – „Pa rekao je šta hoće, bolje plate i uslove rada“ – „Da. Ali šta on hoće? On je predsednik sindikata, je li sa radnicima ili sa nama?“ – „Pa slušajte šta govori, vi se to pitate zašto je predsednik sindikata na strani radnika?“ (1). A najbolje je bilo kad su radnici FIATa na pretnje nevidljivih gazda da će da izmeste proizvodnju poručili: „Pomoći ćemo vam da se spakujete“. Sa tim pakovanjem, mogao bi se ispratiti i ceo istorijski zamajac povratka ex-yu privrede na/u kapitalističku periferiju. U jednoj Zastavi, kao i mnogim drugim preduzećima samoupravnog socijalizma, radnici su mogli da odlučuju o mnogo čemu ali ne i o generalnim faktorima proizvodnje. A to je sistematski vodilo u dezartikulaciju, to jest re-periferijalizaciju jugoslovenske privrede (2).

Teza je da ovaj rad Jelene Mijić može da funkcioniše kao zakasneli alarm protiv ishoda dezartikulacije. Alarm koji se neplanirano uključio na nekom otpadu auto-istorizacije i uporno doziva. Motiv na platnima kao da liči, ovako u magnovenju (kad nas prođe čuđenje zašto bi uopšte neko ovakav bez-prizor slikao i slikao), na prednja vrata fiće. Moglo bi da prođe, ali šta god da je, je li ovde poenta u striktno „netehničkom“, šematizovanom umnožavanju umetničkog rada, za razliku od onog tehničko-reproduktivnog koji secira legendarni esej W. Benjamina? Kakvo je značenje tog autorskog gesta, te stvaralački i gledalački naporne serije gestova, značenje u epohi povlačenja, pada proizvodnog „autorstva“ u polju tehničke/fabričke serijske produkcije? Epohi ekstrakcije to jest otmice koliko-toliko visokotehnoloških proizvoda, i pretpostavljeno visokoprofitabilne proizvodnje, iz režima periferije? Da li je ovo nagoveštaj da cena rada može toliko pasti u širenju zone hipereksploatacije, da se više isplati ručno nego mašinski umnožavati čak i jedan neugled (*non-glimpse*) sa automobilske otpada?

/

Imamo sad ono o podeli rada, globalnoj, lokalnoj, društvenoj, tehničkoj. Ali ovakvo slikanje se tu ne uklapa. Tu je doduše taj manuelni rad, a opet je kreativan, a ima i intelektualnog rada a repetativnog. I obratno, pa i unokrst* gledajući, ne spada nigde ova tehnika ili taktika, a i svuda paše. Dakle ima neku funkciju integralnosti u pogledu podele rada, mada, svakako je *labor intensive*, pripada logično u periferiju. Ne mora da se kaže „na periferiji“, može i u periferiji, jer je u pitanju privredno-političko-geopolitički kontekst, a ne tek neki od nekog centra udaljeni prostor. Kapitalistička periferija nije geografski već pojam lociranja/pozicioniranja/funkcionisanja u okviru kapitalističkog svetskog sistema. Zapamtimo to, a ne zaboravimo da kapitalizam može da toleriše, čak može da uspešno integriše pretkapitalističke oblike proizvodnje kao što su zanatstvo, sitan posed tj. individualna poljoprivredna proizvodnja, razne usluge. Što se kulture tiče, kulturnih proizvoda, to je lakše uvoziti, likovne akademije imaju veliki problem da popune broj nekada prestižnih, traženih i (kroz agonične procedure pripreme, prijemnih ispita i nadanja stotina kandidata) — desetak izbornih mesta na klasama. Kažu da je sada uspeh ako se toliko kandidata prijavi.

Koliko je umetnosti, a koliko tek umešnosti u zanatlijskoj serijskoj proizvodnji? Teško pitanje je šta je tu otuđenje rada, šta ostvarenje i šta afirmacija radnice/radnika? Pa i sve to i ništa od toga, zavisi od industrijske konkurencije. Zaista, definisanje i vrednovanje postaje jako napeto u tim serijama, uvek neki novi zamah a isti domašaj, kao neko šljafovanje, očekuješ neki pokret, odskok od početka, originala, zagledaš, koja je ipak malo bolja, malo vernija originalu. A o originalu pitajte autorku, ja to ne znam, meni

su sve originalne. Originala možda i nema, pa sve su jedinstvene. Muka da te uhvati, pa ne možeš obuti dvadeset istih cipela, koliko god da ti se sviđaju.** A lepo sam pitao umetnicu šta kažu istoričarke/i umetnosti. Kaže ništa ne kažu, samo se smeškaju.***

//

Autorka radi malo kao hostesa malo kao konobarica, a postala je i građevinski preduzimljiva u poslednje vreme. Tamo gde joj je gradilište, blizu je potok u kom ima fosila. Kod fosila je isto kao kod ovih slika, ima uvek izdvojen u nekom muzeju jedan primerak, tzv. holotip, to je najtipičnije razvijena individua, ona koja najbolje odražava osobine svoje sorte/vrste, kao neki GOAT primerak. Ali uvek se posle ispostavi da vrsta tokom vremena varira, evoluirala sa mnogim osobinama i da su neke novootkrivene osobine važnije od onih koje su prethodno smatrane najvažnijim, i onda se menja holotip.

Sad je zanimljivo pitanje, hoće li se ove slike zvati po mestima/osobama kod kojih se nalaze? Za sada se razlikuju samo po brojevima tj. veličinama S, M i L bilo je pitanje šta je tu XL a šta L. Nije isključeno da će svaka vredeti velike pare (jer su korisne za budućnost) ali da će jedna od njih, holotipska, vredeti duplo više od svih. A zavisi i kod koga bude stacionirana. Tu je izgleda sve i počelo, oko rasprave zbog vlasništva nad originalom i prvom kopijom.

~~Što se tiče tehnike, to je nekakvo umnožavanje i poobičavanje originala a sadržaj rada je sama ta ideja multipliciranja teme kao koncepta dovođenja u pitanje, ako ne i iritacije teze o neponovljivosti inspiracije. Radi usredsređenja na u beskraj ponovljivo „sad i ovde“ nastanka umetničkog dela to jest njegovu laganu defetizaciju. Tako nekako ali ipak pitajte Branka**** za tačno tumačenje.~~

///

Ima priča o onom Japancu, slikao je jednu istu sliku, u radionici za izradu slika u Japanu koje su se prodavale japanskim emigrantima u SAD. Sa izuzetnom posvećenošću i samokritičnošću je on komentarisao pojedine primerke iste slike, nije se manje brinuo o njihovoj umetničkoj vrednosti samo zato što ih radi u serijama, za gazdu, u potpuno neumetničkoj atmosferi, u skućenoj prostoriji gde radi još pet-šest istih takvih slikara majstora. Zamislite tu scenu, periferni *sweat shop* u centru *wannabe* imperije. Posle je doduše taj slikar radio neki plakat za reklamiranje okupacije Mandžurije. I sve kao, ništa, mislio je da je to umetnički ok.

B. Stojanović je često govorio da desničarska argumentacija nije za potcenjivanje. Nedavno sam slušao intervju V. Radovanovića. Tvrdio je da neka popularna savremena muzička autorstva, koja se koriste semplovima i raznim muzičkim mašinizacijama nisu u rangu sa autorstvima koja, i kada koriste takve alate, imaju nešto važno drugo u posedu: veću gustinu odluka. Ali ko ima mogućnost gustine odlučivanja u materijalnoj proizvodnji sa kapitalističkom podelom rada? Što je veća gustina odluka, veća je retkost i posebnost odlučioća, dakle takva umetnost afirmiše takvu podelu rada. Pre trideset godina, glavni menadžeri imali su 20 puta veću platu od radnika istog preduzeća. Danas imaju 200 puta veću platu. Takve gustine odlučivanja tiču se direktno gustine i intenziteta neodlučivanja o tehničkoj i društvenoj podeli rada, dakle intenziviranja čovečjeg neostvarivanja, obezljudivanja.

A uopšte, ima ovde jedne dobre antiteze, onoj o nemoći starog sveta da umre, a novog da se rodi. Ovo je neka kontra, sa svakom novom slikom i stari mikro svet umire i novi se rađa.

////

Potrebno je baviti se fenomenom estetizovane rutine u savremenoj umetnosti. Ima ono „svaki dan jedna linija“, pa oni meandri, pa besciljna hodanja na koja se troši dragocena filmska traka itd. Treba se setiti ko

je sve ovako nešto radio. Nikako ne spomenuti Đorđevića*****, on je kopirant i mistik. Kako se zove onaj Kinez što puni galerije klikerima ili čiodama, tako nešto? A ima i onaj Meksikanac sa bombonama, i one su međusobno slične. Zašto ovo nije samo umnoženo, u štampariji, kopirnici? Je li znate da Rusi ulaze u galeriju Remont da im se popravi mobilni? Pa što su stavili alatku na logo tj. firmu? E, ima zašto. Zato što se sve to sa umetnošću u demokratiji shvatilo kao neki tehnički proces, samo da se ponašamo po datom planu, manuelu, po datoj mustri i sve će biti ok. Da se popravimo od muštranja.

E sad, važna tema je i hegemoni ideološko-politički status kvo: da li je ovo neko veoma reprezentativno, neko konačno-neko-socrealističko i na svoj način monumentalno *status quo* slikarstvo? Ne bi bilo loše da jeste. Njegova poruka, više kao kazivanje je: statiranje situacije u protoku radnog vremena. Dobar naslov bi bio i „Protiv inspiracije“, ali šta onda napisati o tome?

U svakom slučaju, niko na celom svetu ne bi trebao da radi ništa što ga negira ili ponižava kao stvaralačko, kreativno, to jest ljudsko biće. Ali jedno vreme ćemo morati da radimo svi po malo te zaglupljujuće, rutinizovane poslove i naći ćemo se u situaciji kada još uvek radimo ciklične, monotone, repetitivne radnje, a ipak, postepeno se, napretkom istorije i tehnologije, oslobađamo njihove banalnosti, nečovečnosti. To će nam rešenje i spasenje obezbediti Institut za tehnologiju radničke klase i to će biti prelazni period. Srednja klasa ne treba da brine, ona će za početak i sama raditi u tom institutu. Najbolje je da sama i koncipira i izvede veliku transformaciju podele rada posle koje će, da bi cela globa-lokalna srednja klasa imala ravnopravno podeljene prijatne i neprijatne, kreativne i repetitivne intelektualne i manuelne poslove. Samim tim, takvu istu ravnopravnost će steći sve zatečene klase. A kada sve klase dobiju podjednake količine lepih i ružnih poslova, one će i nestati i čovek će biti osvojen*****. Samim tim, sve se mora pažljivo dogovarati i planirati. Ali ona grdna anti-utopijska književnost XX veka, Zamjatin, Haksli, Orvel, Berberi!?! Sve mega mitovi-hitovi a sve, kad se oljušte ili prozru površinske teme i poetike, govore o jednoj istoj pojavi: paranoji srednje klase kapitalističkog centra, pa i poluperiferije, od planske ekonomije.

Zadatak Instituta je dakle: razrešiti dijalektuku razvoja individue kroz razvoj kolektiva, i tu negde Mijićeva nagađa poentu sa ovim nizanjem i zbiranjem. A imamo tu i slučaj onih njenih nalepnica (3); jedna osoba koja sve savremene nalepnice lepi na unutrašnja vrata ormara, i one male sa pomorandži, i one narandžaste sa procentima popusta, i one nepotrebne markice za čaše ili tanjire u Maxiju, sve joj se to nekako slaže u taj kolaž, ali Jelenine nalepnice nikako. Znači da iz nekog razloga Mijićeva misli/stvara van mustri. I uostalom, vratila se kao mlada umetnica iz Njujorka i kao, glavni utisak: „Koje sranje“ (4). Ispričala mi je kako je videla beskućnika koji se izvinjava što je beskućnik. To sam posle ubacio u neki tekst, znači em je van sistema em konstruktivna, možda zato što sama zida.

////

Kažu da je agresijom Rusije na Ukrajinu došao kraj kraja istorije. Ali ne, to se nije dogodilo ako niko ne predlaže drugačiji svet, ako niko ne zna zašto i kako novi, drugačiji svet zaželeći i započeti; tamo gde je fićin soc-realistički i uvek zaduvani vršnjak Zaporožac***** nastao i zastao, u Zaporožju, tamo nema novih ideja, koncepata, borba je samo za *status quo* i za nekakvu novu vs. staru dobrobit. Ali čim AI počne da izveštava svakog stanovnika/cu planete o količniku individualnog dnevnog učinka, o razmeri koristi i štete koju je učinio/la tog dana za čovečanstvo i planetu, svi umešani u izazivanje, izbijanje i intenziviranje tog rata dobiće svakog jutra dok se ne manu svoje užasne rabote SMS poruku: „Radiš ružne, gadne stvari protiv interesa čovečanstva i planete, platićeš“. BuuhUU, sve se vidi, sve se zna, znači totalitarizam!

Jelena će međutim dobijati poruku: radiš na traženju prostora integracije loših i dobrih aspekata globalne i lokalne, društvene i tehničke podele rada. AI će narediti da se svi radni ljudi sveta postroje u red za

dodeljivanje ovakvih dnevnih aktivnosti, za globa-lokalno podjednako raspoređene intelektualne i manuelne radnje i misli. Sve samo da bi svi ljudi sveta imali više slobodnog vremena, prvi strateški cilj je: 4 sata proizvodnog, 4 sata reproduktivnog rada 4 dana u nedelji (5). Za početak, dakle, implantacija tako neke nenasilne solidarnosti, pogotovo među srednjom klasom koja je uprkos svojim sumnjivim zajedničkim interesima (da zadrži privilegovane pozicije u globa-lokalnoj podeli rada) srećom većito rascepljena i rastrojena neizbežnim i legitimnim individualnim interesima. Ali tada će makar u mozgovima početi da nam rastu ideje. Zato je ovo koncipirajući rad, koncipirajuća umetnost. Za sada su samo sastojci koncepcije na stolu, uskoro će biti na zidu, na mnogim zidovima. Ti se šališ. reći će neko, tu nema ničega, to čak nije ni neka reciklaža pa da ima smisla, kao ono kruženje kao na Mebiusovoj traci. „Gde nema ničega razlikuje se od gde ima nečega pa je samim tim nešto tog nečega“*****, objasnio bi vam polaznik kursa „Hegel za radikalizaciju“, hahaha.

Ne, ozbiljno, da li su to na slici/kama upozoravajuće kadrirani ishodi, već i očvrslili talozi raspada starog sveta, zar to nije neki otpad, savremeni otpad, dakle ne vrata fiće, već delovi automobila iz ovog vremena, XXI veka, a i ta felna uostalom. Da li je to dokaz raspada starog sveta, pojačan kroz ovo insistiranje za uvidom u taj raspad? U tom slučaju, predstoji da uvide kombinujemo i posmatramo, pratimo i proveravamo kao fermente nekog novog sveta, kao u nekoj manufakturi đubriva istorije.

A tu ima nekoliko problema a pored toga i nekoliko tema...

* (ode Uno dođe krst)

** Mada ponekad, kad čovek nađe neke koje mu baš pasuju, ima taj urđž da se kupe dva-tri para, kao, neće mu/mi joj/im nikad dosaditi.

*** To je zato što znaju sve o fetišističkom karakteru robe i da je ovde nemoguće kupiti rad osim celu izložbu tj. materijalizovano celo ovo pitanje, ceo ovaj istorijski momentum.

**** Branko

***** Jedan umetnik.

***** Kada je Marks čestitao čartistima neku godišnjicu, obodrio ih je: „Osvojili ste prirodu, sada još treba da osvojite čoveka!“. Izgleda da je shvaćen na relativan način.

***** Vrsta sovjetskog automobila koji je nazvan po oblasti i gradu Zaporožje u Ukrajini, neomiljenog u SFRJ.

***** Početak je nečega, na putu je postajanja, prevazilazi nepostojanje tako što ga proguta jer ga nervira i svira ga lepo, pa još i naraste od toga. Tako isto svi malograđani suprematističkog Zapada možemo i moramo da misle da su nešto, neštarije.

(1) Iz analize medijskog izveštavanja o štrajku od strane voditelja/ki podkasta „Korisni idioti ponedeljkom“, od 37.00 – 41.30 <https://www.youtube.com/watch?v=7M3ISvDBjsw>

(2) Samir Amin: The Disarticulation of Economy Within "Developing Societies"
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-16847-7_16

(3) O radu „Velika slikarska izložba sa gomilom slika ili Kako me je Njujork vratio slikarstvu“,
<https://cargocollective.com/jela/the-grand-painting-exhibition-with-a-pile-of-paintings>

(4) Manek 6 u kom je objavljen tekst Jelene Mijić „Njujork, Njujork, e pa šta je“, <https://cargocollective.com/jela/the-grand-painting-exhibition-with-a-pile-of-paintings>

(5) <https://www.czkd.org/stance/dan-konacne-pobede-nad-fasizmom/>